

ЈЕДАН ПРЕВИЋЕН ГРЧКИ СПОМЕН КОСОВСКЕ БИТКЕ?

Због моје расправе, „Грчки извори за Косовску битку“ у Гласнику Скопског научног друштва (VII—VIII, 1929—1930, 164—175), написао је Х. Грегоар (H. Grégoire) веома занимљив чланак „L' opinion byzantine et la bataille de Kossovo“ (Byzantion, VI, 1931, 247—251). У њему је, прво, укратко извео моје схватање о грчким изворима за Косовску битку и, онда, поставио своју хипотезу о једном новом грчком извору за овај знаменити догађај који би, на први поглед, био противан мом схватању о осталим грчким изворима за Косовску битку али, када се тачно интерпретира, онда га одлично потврђује. Ја тај извор нисам споменуо, и он уопште није код нас спомињан, кад год је реч о изворима за Косовску битку. Пошто је број извора за овај наш славни пораз болно незнатан, то се већ због тога мора особито пазити и на сваки траг каквог спомена о Косовској бици, нарочито ако је савремен и ако је занимљив за схватање тога знаменитог догађаја.

Грчки извор, о коме пише Х. Грегоар, јесте део једног алфabetског канона, сачуваног под именом Максима Мазариса, и издан је од Спиридона Ламброса још 1896 године (Byzantinische Zeitschrift, V, 1896, 70). Издавач је био с њиме веома обазрив. Он, чак, није био сигуран ни да је ову песму, с мутним али занимљивим алузијама, уопште написао М. Мазарис, писац XIV в., него је остављао могућност да је и њу саставио Теодор Продром, познати писац XII в., под чијим се именом (и још некога Галактиона) овај канон у другим рукописима спомиње. Било би јако добро да је Х. Грегоар споменуо у своме чланку ове сумње и слутње С. Ламброса који је због њих стављао ову песму у велики размак времена од XII—XIV в., иако је био склонији веровати да је песму сложио М. Мазарис и да се, према томе, алузије у њој тичу људи и догађаја из XIV в.

С. Ламброс није издао цели канон, него само почетак и крај а из Οἱκοι, који су додани канону, издао је осим почетка и краја још два места од којих је за нас најзанимљивије ово:

„Ψάλλοντες καὶ ὑμνοῦντες | τὸν τῶν ὅλων δεσπότην,
ἐκδῶμεν καὶ πρὸς εὐχὴν τοὺς λόγους,
βασιλέων ἡμῶν εὐσεβῶν
κραταιῶσαι σκήπτρα τὰ αὐτοὺς στέφοντα·
ὑπὲρ αὐτῶν δ' εὐχόμενοι | δοκῶμεν ὑπὲρ τῶν ἀπάντων·
ὅτι παντὸς βασιλεὺς ἡ στάσις·
ὅτι νηὶς κυβερνήτης βάσις·
ὅτι δι' αὐτοῦ εὐσεβείας τὸ στήριγμα·
ὅτι παρ' αὐτοῦ ἐκκλησίας κραταίωμα·
ὅτι, τούτου καλῶς ἔχοντος, | πάντας ἔχειν δεῖ καλῶς·
ὅτι ἰδίους συναπόλλυσι | κακῶς πάσχων Τριβαλλός·
ὅτι θεὸς Ἀδρόνων | βασιλεῖ συμμαχοίη·
ὅτι πλέθρα Ῥωμαίων | δι' αὐτοῦ καὶ πλατύνει·
ὅτι ἐχθρῶν ἀπάντων κρατήσειεν·

ὅτι παντῶν χωρῶν κύριεύσεις·
 ὅτι δυσμῇ τὴν ἑώαν ἐνώστει·
 ὅτι τιμὴν πάντες εὐραμεν τούτου
 εὐχαρίστως διάγοντες·“

Једна од најјаснијих алузија у овој песми тиче се несумњиво Срба. Та је у једанаестом реду који је С. Ламброс овако прочитао:

ὅτ' ἰδίους συναπέλλουσι | κακῶς πάσχωι Τριβαλλός·

То би била жеља пишчева да Србин у свом трпљењу своје рођене заједно упропасти. Заиста не лепа, него пуна пакости. С. Ламброс је, наравно, осетио да је овде говор о неком српском поразу, и мислио је на српска страдања од Јована Комнина (1118—1143) или од његова сина Манојла (1143—1180), ако би стихови били Продромови, а на Марички или Косовски пораз, ако их је написао М. Мазарис. На последњи је мислио највише и још је покушао разјаснити, откуда злурадост М. Мазариса због српског пораза, која се с осталим грчким схватањима овога догађаја не слаже. Мислио је да је нашао бар неко разјашњење овој пакости у односима деспотскога двора у Мистри према Србима и навео и неке разлоге његовој мржњи. А М. Мазарис је био на том двору и тамо — мисли С. Ламброс — примио, ваљда, пакост на Србе.

Х. Грегоар није његова мишљења. Он је, пре свега, много смелији и одређенији у питању о састављачу ових стихова. По њему је М. Мазарис њихов несумњиви писац, и они би, по томе, сигурно спадали у XIV в.; Продрома и Галактиона као њихове могуће писце он уопште и не спомиње. По Х. Грегоару су два цара, који се спомињу у четвртном стиху, Јован V Палеолог и његов син Манојло II. Зато он мисли да је песма баш из године 1390, када је Манојло II збацио свога синовца Јована VII с престола (Dölger F., Johannes VII, Kaiser der Rhomäer 1390—1408, Byzantinische Zeitschrift, XXXI, 1931, 27—28). У дванаестом стиху „ὅτι θεὸς Ἀδσόνων | βασιλεῖ συμμαχολή“ гледа Х. Грегоар алузију на западну политику Јована V, коју је сада тако опширно приказао О. Халецки (Halecki O., Un empereur de Byzance à Rome, 1930), док је С. Ламброс овде мислио на пут цара Манојла II на Запад (1399—1402).

Ово нису сва домишљања Х. Грегоара. Главна сврха његова чланка је у покушају да исправи грчки текст баш у једанаестом стиху песме, око које се мучимо. С. Ламброс га је читао:

δτ' ἰδίους συναπέλλουσι | κακῶς πάσχωι Τριβαλλός·

Х. Грегоар, одличан филолог, налази да је ἰδίους овде неразумљиво и да је елизија : у ὅτι противна свима правилима. Зато он предлаже да се ὅτι не скраћује, него да се место ὅτ' ἰδίους чита ὅτι δῆρος. Тако би, по њему, једанаести стих гласио:

ὅτι δῆρος συναπέλλουσι | κακῶς πάσχωι Τριβαλλός·

То би значило да Србин у својој патњи заједно упропасти и непријатеље. Х. Грегоар мисли да је поражени Србин онај с Косова Поља а непријатељи да су Турци. Овако исправљен овај стих одавао би исто грчко схватање Косовске битке као и код осталих грчких писаца и изражавао родољубиву жељу М. Мазариса а не злуряду пакост.

Ради филолошкога дела хипотезе Х. Грегоара било би, ван сваке сумње, преко потребно тачније погледати рукописе овога канона и савесније утврдити њихове варијанте него што је то учинио С. Ламброс. Ја се, уосталом, не могу у тај посао мешати. То је дужност филолога. Што се пак тиче историјских покушаја тумачења Х. Грегоара, то је сасвим јасно да она нису једина могућа, него да има читав низ таквих могућности као што су оне на које он мисли; код алузија ове врсте то, наравно, није никакво чудо. Мада нисам филолог, ипак — на крају — морам рећи да ме у хипотези Х. Грегоара буни плурални облик δῆρος, јер би се он, ваљда, морао односити на Мурата.

Цела претпоставка Х. Грегора остаје веома занимљива и важна, мада јој основа није онако сигурна како би по његову чланку изгледало. Ова песмица није несумњиви извор за Косовску битку и за једно грчко схватање о њој, него само могућ. Али, када је сада Х. Грегор предложио у њој знамениту исправку текста, више се неће моћи обићи, где год буде говора о грчким изворима за Косовску битку.

Никола Радојчић.

RÉSUMÉ

Une nouvelle mention grecque de la bataille de Kossovo?

L'historien grec bien connu, S. Lambros, a publié les parties d'un Canon où les Serbes sont mentionnés par des allusions vagues. Le chant est conservé dans plusieurs manuscrits et on l'attribue soit à M. Mazaris, soit à Th. Prodrornos, soit à Galaktion. C'est S. Lambros (*Mazaris und seine Werke*, Byzantiniſche Zeitschrift, V, 1896, 63—73) qui a mis en avant, avec beaucoup de précautions, M. Lazaris comme l'auteur le plus probable de ce Canon et qui a interprété le passage qui parle d'une défaite serbe comme une allusion à la catastrophe de la Maritza ou de Kossovo, événements contemporains de l'auteur qui a vécu au XIVe siècle. D'après le texte, édité par S. Lambros, on dirait que l'auteur détestait les Serbes; S. Lambros a cherché les raisons de cette haine, un peu surprenante puisque les autres écrivains grecs de la même époque sont en majorité favorables aux Serbes.

À propos de mon étude sur les sources grecques de la bataille de Kossovo, parue dans le dernier tome du *Bulletin de la Société scientifique de Skoplje*, H. Grégoire revient à ces vers (*Byzantion*, VI, 1931, 247—51). Pour lui l'auteur incontestable du Canon est M. Lazaris. Il propose en outre une nouvelle et très intéressante leçon du vers où les Serbes son mentionnés. Après son émendation, ce chant vient s'ajouter aux autres sources grecques de la bataille de Kossovo, favorables aux Serbes.